

КНИЖКА

I

ВИБРАНІ
ПОЕЗІЇ

ГРИГОРІЙ
КОСЯЧЕНКО

ЛПМ

ГРИГОРІЙ КОСЯЧЕНКО

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

КНИЖКА ПЕРША

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО
ХАРКІВ 1931 КИЇВ

Бібліографічний опис цього видання
зачислено в Ділопису Українського
Друку, Мартинівому репертуару
та вказівці поштових Українських
Книжкових Палат.

Обкладинка худ. Каганера

Ш Т О Р М

хто серцем рано не холоне!
Благословляю береги
і скель гранітові колони!

Прийдешні дні
і сонця рух,
життя других!..

Вуста німіють...

Ще тільки мить і я умру,
бо, бачу:

жить не вмію...

Встають у пам'яті світи
і знову мчать, як вітра подув.
— О, друже мій!

В таку негоду
тобі не можна було йти.

Заждіть!

Заждіть...

До чого гнів?

Спасіння кличте,
кличте спокій!..

На пароплаві — сум огнів
і тихе шамотіння кроків.

А хвилі б'ють...

Затих мотор...

І око місяця не світить.

Навколо —

буря...

шторм...

Навколо —

тьма...

і вітер...

■■■■■

Ні вітру, ні бурі, ні хмар, —
а небо глибоке-глибоке.

Там скеля,
як чорний димар,
над морем стоїть одиноко.

На горах замислений дим
туманами білими висить.
І місяць
— такий молодий
голубить стрункі кіпариси.

Один я до моря іду,
задумою скутий німою.
Збентежені води гудуть,
і стелиться шум піді мною.

Дивлюся на вимерлий пляж —
тіла і розкидана піна.
Я згадую знову поля,
далека моя Україно!

Так вітер приносить з ланів
той сміх, що покинуть дівчата...
Як тяжко ходити мені
отут серед гір
і мовчати!

О, як тебе, простір, люблю —
вже от повернусь туди скоро,
щоб знову пахати ріллю
та згадувать Ялту і море.

ЛИСТ НА УКРАЇНУ

Заливаються шуми прибою,
котять хвилі на беріг кільцем,
а у небі —

хмаринки — юрбою
топлять місяця срібне лице.

Наче тіні —

у присмерку гори.

Мимо води

хвилюють,

течуть.

Чиясь пісня знялася над морем
і затихла...

немає...

не чуť...

Може скрикнула чайка до ночі.

Не озветься закована тьма.

Тільки море холодне гигоче
там, де скеля самотня, німа.

Може постать рибалки похила
підвела дику пісню у тьмі,
та набігла скуйовджена хвиля
і вуста захлипнула німі.

Рано в п'ятницю вийде у гори
закликать до мечеті мула.
І татарки наївні докори
захлюпне зеленава імла.

Ех, життя!
В твоїм серці
неначе —
вічні хуга й жорстока зима.
Там десь діти замурзані плачуть,
виглядають,
а батька нема.

Палить сонце...
Ні тучі,
ні зливи.
Там до моря іде дівора.
Хмар важких розпанахтану гриву
заплела десь далеко гора.

Ходять, плачуть на березі діти.
— Думи — думи лукаві мої!

Тут, здається, жорстокий і вітер.
Тут, здається, холодні й гаї.

Серце повне тяжкої негоди
і облудливих, чорних оман.
Б'ють о берег запінені води...
Хочу скрикнути — дихання нема.

Бо тут гори,
як птиці,
як тіні.

Не дають і поглянуть мені,
де степи ходять в зоряній піні,
квітне смуток пісень в долині.

Пароплав голубий підпливає,
і гудок задзвенів в берегах.
— Чому вісток від тебе немає,
Україно моя, дорога?

Ти для мене, — і кров,
і отрута!

Ти — мій гнів,
ти — і радість моя!
Чом село я люблю так забуте
і нарід мій, журливий, як я?

Дні ідуть.
Дні проходять, як тіні.

Ой і тяжко!
Ой, тяжко мені!
Я думками лечу по Україні
на загнuzданім чорнім коні.

Ось де воля
і спокій,
і туга.
— Краю мій!..
Та не можу обнять.
Радість серця повисла над лугом,
і хтось зорі сипнув
під коня.

Зеленіють родючі ниви.
Журавлі попід небом летять.
Уночі: степ під місяцем — сивий,
повний крови і сліз, і життя.

Я люблю тебе, краю червоний,
бо я волю,
— я волю люблю!
Де не гляну —
розгнuzдані гони,
вітер кидає дзвони шаблюк.

Більш нічого не можу сказати
хочу в серці моім затаїть...
Там десь батько вернувся до хати
і оплакує злидні свої.

І дівчата, працюючи, в полі
тягнуть пісню

журливу,

сумну.

Я до них на Україну ніколи
через гори не зможу гукнуть.

Ах, ці гори!

Як птиці,

як тіні —

не дають і поглянуть мені,
де степи ходять в зоряній піні,
квітне смуток пісень в далині.

Пароплав голубий підпливає,
і гудок задзвенів в берегах...

Чому вісток від тебе немає,
Україно, моя дорога?

Ялта, 1927.

МОРЕ

Море — одвічний бунтар,
гнів,
розлютовані хвилі:
вас зупинити не в силі
ні гул заколисаних хмар,
ні пісня журлива татар.

Сохне, як вітер палкий,
шум кучерявий прибою.
Море!
Піду я з тобою
грізним і дужим таким, —
скелі ламать на скалки.

Тиснуть, ламать береги,
шторм посилати на води...
— Нам хоч пилинку свободи!

Гори — тяжкі вороги,
як хмари, стоять навкруги!

Ніч...

Тишина у гаях,
холод покинутих келій...

Чую:

десь падають скелі,
стогне далекий маяк...

— Ти все бунтуєш, як я!

Горе

рибалкам,
човнам!

Горе відважним матросам!
Крик не один заголосить
там, де холодна луна
ходить самотня, одна.

Ранок.

Окутав туман

гори,

сади

і долини, —

води до берега линуть
горде каміння ламать.

Їм і спочину нема.

Вічно в жорстокій борні,
котить і котить прибоєм.

Як мені бути тобою, —
сили де взяти мені?
Вийти в твоєму вбранні, —
о, море! до грізного бою?!

В долинах так темно,
а небо прозоре.
На березі хвилі

гойдають

човнами.

Так тихо і ніжно хвилюється море.
І ніч нахиляється
сонно
над нами.

Так страшно одному.

А ранок — не скоро;
і кров мені скроні

не гріє, не палить.

Далеко — далеко

десь падають зорі.

У горах безлюдних

десь ходять

шакали.

Л. М-ру.

В гавані тихо,
і море мовчить.
Важко звисає густа прохолода.
Ранок холодний
на хвилях спочив,
сонце багряне
хлюпоче
на водах.

Птиці злітають
тривожно
зі скель.
Птиці злітають
із криком
до моря.
Там десь —
орли
налітають
з пустель, —

високо в небо злітають
і зорять.

Може де здобич —
в палкій боротьбі
і не помітила
хижого ока.

Тайну їх дум заховали в собі
море і скелі,
і небо глибоке...

Ось пароплав обмина береги.
(Гавань навіщо тепер пароплаву?)
Ранкова тиша звиса навкруги,
води колишуть його зеленаві.

Ніжно од нього пливуть береги,
тонуть у землю замислені гори.
Там десь у морі
вітри — вороги
ходять,
чатують
і зорять.

Бачу я обрій...
там цятка...
димок...

Тільки димок розливається синій.
— Скільки бажання!

О, скільки думок!
Безліч усмішок ранкових дитині.

Пам'ять

мене і мій спокій

ганьбить: —

все промайне, як хвилини кохання,
тільки не пройдуть часи боротьби,
вперте й рішуче змагання.

Гордий!

Він бурю, стихію зборов.

Гордий!

Хоч буря зламала вітрила.

Трохи спочинку —

і в море знов

птахом, на крилах...

Кожному з нас

вже намічена путь,

строга, як правда,

як вічність, лукава...

Можеш

і матимеш право!—

прибуть

лиш після бурі

у гавань.

Т Р У Д

■ ■ ■
В змаганні
кранами
здіймаєм міць республік.
Чим вище д'горі, — нам міцніє дух.
Старих віків
розстріляний за нами труп ліг
на чорному,
кривавому сліду.

Щоранку день встає рожевий, повний.
І сонце вгору: —

жити
і горіть.
Огнями небо палять грізні домни,
і хмари диму
гонять
димарі.

Земля од гуркоту заснуть ніяк не може:
над нею гул прозорий і густий.

На груди став доби залізний переможець,
спустивши вії, як ріка мости.

І що-не-день —
новітні в небо вежі
підносить чорна,
кована рука.
Республіку
осяяну
мережить
в змаганні творчим золота ріка.

Йдемо величні ми,
за нами стеле димом
і тоне обрій в далині хмурній.
Республіка горить огнями золотими,
на всесвіт гордо
дивиться
з гори.

ЖІНЦІ

Одвічне рабство,
вічний гніт.

Лягали виснажені годи,
і ось упали сині дні
тобою жданої свободи.

І на твоїх німих устах,
давно покраяних віками,
дим революції устав,
і слово

обернулось

в камінь.

Безсило впав до ніг тягар,
і дзвін кайданів не плюгавить,
Туманом поклик твій ляга
над голубими берегами.

Це так давно!

Як сон,

як дим

ти йшла у путь...
лягали кроки...
І розгубилися сліди
на перехрестях
днів і років.
Де жито водами біжить,
на сніп схиляючись безсило,
це ти щоранку голосила —
Ах, дайте жить!..
Ах, дайте жить!..

Це, жінко, ти —
одвічний раб.
що любить всіх,
за всіх боліє.
Настане осени пора —
мов колосок, впаде, зотліє.
А вічність лине, наче дим,
немає меж її законам.
За днями губляться сліди
вечірнім сутінком на гонах.

Це, жінко, ти
прийшла, де бій,
де син гукав твій до розплати.
Привіт розхрістаній тобі
за кров твою,
— бунтар — і мати!

Ляга мій поклик у степу,
де трави хиляться, як води.
Десь малиніє твоя путь
любви, радості й свободи.

НАД ХАРКОВОМ

І сніг,
і дощ
над Харковом шумливим,
і крик сірен,
і тупотіння ніг,
дзвінких годин
 спокійні переливи,
і наших днів
 рвучкий,
 невпинний біг.

Над Харковом гудки,
і димом кута небо,
тремтять будівлі,
дзвонять молотки.
Хтось ходить там
 величний і меткий,
вікам загнuzданим

ламає злісно
ребра.

Горі! Горі!
Горю і я з тобою.
Іди... іди, —

лишилась путь одна!
Допий життя,
до капельки,
до дна!

Та д'горі підіймай
червоний прапор бою.

ТРУД

I

Чорний мур і залізна брама.
Ввесь у диму завод.
Оспівали тебе не дарма,
мій двадцятий,
червоний год.

Червоніє земля і камінь,
ще і тепер — сліди.
Лягли кулі на мур віками —
покрива їх щоранку дим.

Ще й тепер
по слідах кривавих
котить вагон руду.
— Хто?
Хто мої груди давить?!
Легше!
впаду!..

II

Виходять,
а площі — порожні.
Залізна звисає рука.
Це знову завод переможно
на всесвіт у небо гука.
— Без муки!
 живем, не для неї —
робоча розхрістана грудь...
Звів руку свою над землею
піснями уквітчаний труд.

III

Байдужість,
 утома
 і дим,
а ранок збудивсь — на заводі!
Упитися днем молодим,
де пісню машина заводить.

Варстати вітрами гудуть,
а зміна — от-от, уже скоро...
— Гей, викиньте пісню труду!
залізу!
 чорнозему!
 горам!

IV

І молот,
і серп,
і зоря —
це вічні слова і промови.
Від радості очі горять,
а серце не може промовить.

Заквітнули думи-вогні, —
я вірю:
рука робітничча
придушить рушницею гнів,
як всесвіт до помсти покличе.

Грозою ударить у грудь
І кров'ю забризкає небо.
— О, мій заколисаний труд,
тривога і поклик — до тебе!

V

Вихлюпне сонце з морів,
сутінь в копальні потоне,
небо окутає грім
залізобетонний.

Піде в простори земля,
дзвін...

перебої...
 неспокій...
Вічності осі риплять
у тиші глибокій.

Регіт,
 квиління,
 виття
вкутають бурею дзвони,
хижо, із криком злетять
до трупів ворони.

VI

Кида в небо камінний димар
обгорілі, задимлені роки.
День надходить — нікого нема,
день минає — стоїть одинокий.

Біля нього
 розкиданий бруд,
а над ним
 ходить сонце і грози...
Будуть вічними:
 пісня
 і труд,
буйна радість,
 тривога
 і сльози.

ЖИТТЯ

Життя, —
наче слово, —
в блакиті.

Життя, —
наче нафта, —
в землі.

Як голос закопаний скитів
у чорний,
важкий переліг.

У кожній,
в найменшій пилинці,
свої приховало ключі.
Тебе на дні моря, в долині,
шукать,
і вдень,
і вночі.

Приймає земля — ненажера
жаринки огню і пала.

Послухай, —

то стогнуть в печерах
в знеможі гарячі тіла.

Тебе все шукав людина.

Ламав каміння в землі.

— „А, може, знайду хоч пилину?..“ —
і більше нема в нього слів.

Вгорі, наче полум'я, —

війни

в ім'я дорогої мети.

Брат брата вбиває спокійно,
бо в серці убитого —

Ти.

Людина не має спокою,
блукає із криком очей,
бо тіло холодне пече
його серце
жорстоким тобою.

Німа,

нерозумна рослина

зростає у дикім степу.

Нікуди вона не полине, —
навіки закована путь.

Та тільки зведуться заграви,
і вітер дзвінкий пролетить, —

враз —

листя покiрно розправить,
мо' сядеш пилинкою ти.

Малі комашинки

юрбою

на гори

(минають віки)

повзуть,

щоб зустрітись с тобою —

жорстоким

і вічно палким.

І ось я злітаю за хмари: —

земля

у крові,

у диму,

безодні моря —

повні кари

і радости, й гніву, і мук.

На землю я тучею лину.

(Замислений місяць вгорі).

І крик:

— „Догоріти навчiть

за єдину

коротку хвилину!..“

В. Корякові.

Тепло пада на вулиці сніг.
Ніжний вітер — як подих од маю.
— Чом так радісно, друзі, мені
ви скажіть, бо цього я не знаю?

Все забуте й здається смішним,
як колись я на вулицях плакав, —
шум гармоніки в далі мав
пелюстками червоного маку.

У далекі і тужні степи,
блудним сином приходив додому.
Своє горе в сльозах я топив,
та не міг розказати нікому.

Тепер знаю:
іду в нову путь.

— Я прийшов
і стою на порозі!
До кімнати вітри принесуть
десь зі станції крик паровозів.

У саду до порепаних ніг
упадуть заколисані віти.
Може радісно тому мені,
що я полум'ям можу згоріти.

Без проклять перейти всі шляхи,
бути дитиною,
мудрих навчити,
стрепенути словами глухих,
а заплаканих — в радість повити.

Може радісно й тому мені,
що уже переконаний кожен: —
У віхолах,
у бурі,
в огні, —
труд і піт на землі переможуть.

В РОКОВИНИ

Пада сніг, розтає на щоці,
і дороги посипані пилом.
Прапор чорний,
в смуглявій руці —
твое серце навек зупинилось.

Із жалоби залізної тьми
розлетілися птицями вісті
І окутали криком німим
заколисане поле і місто.

То не вітер, не сніг посипа, —
сколихнулися, встали народи.
Крик застиг на безкраїх степах,
як над містом гукнули заводи...

...Тиха ніч.

Білий місяць і сніг...

Місто спить, а на площі — нікого.

Тільки падають сині огні
там, де я зупинився за рогом.
Десь далеко-далеко в імлі
буревіють, підводяться грози.
Б'ється серце важкої землі.
чую крик з далини паровозів.

Важкий гул долітає машин
і сріблиться, як іней, на клені.
Раптом скрикнув я:
— Ленін ожив!
В роковини прийшов до нас Ленін!..

Вже світало.
Тополя кива.
Сонце важко над містом зіходить.
Пролітає шалено трамвай
і на зміну гукають заводи.

С. Щупакові.

Зелений став і верби золоті.
— Моя, Україна, тиха, синьоока!
Далеко десь я бачу твою тінь
розпластану
на почорнілих
роках.

Димиться ряд задумливих хаток.
До неба йдуть погрози і прокльони,
де сонце хилить мідний котелок
на синь трави
і молоді пасльони.

О, вічний спокій гніву, боротьби!
Далекі дні...
О, дні, мої жаданні!
Навчіть мене
цю тишу полюбить,

відчуті радість
в ніжному
риданні.

Пройти цю путь
без крику
і без мук,
бо йде весна і знову линуть тучі.
Коня мого за гриву я візьму, —
промчусь над полем
чорним і пахучим.

Коли впаду —
не скрикну я
— о, ні!
Буланий, коню,
вирвися з полону,
скажи, що впав я в полі, навесні
та ще живий,
під сонцем не холоду.

СОФІЄВКА ¹

Хистких дерев холодні тіні
на камінь падають важкий.
Цвітуть печальної Вкраїни
далекі мрії і казки.

Поміж дерев,
між віт холодних
заснула сива давнина.
Ще й досі чую крик голодних,
що десь над озером луна.

Повірить —
сил не вистачає.

Усе, що бачив —
наче сон...

— Які права?
Який закон? —

¹ У м. Гумані гай, що зріс на кістках кріпаків.

Я — повний гніву
і одчаю.

Гойдає вітер головою,
летить над селами й гука.
З'явилась тінь переді мною
і очі теплі кріпака.

Стоїть похилий, як отава.
До гаю котяться пісні.
Холодний місяць посинів
над рівним
і блискучим
ставом.

За плечі взяв мене і будить:
— Чого прийшов на цвинтар мій,
топтати прадідові груди
в долині чорній і німій?

Зажеврив погляд його талий,
як сонце десь серед зими...
— Якби тепер — і ми устали б,
якби тепер — пішли б і ми!

Залився гай вишневим гулом,
а я мовчу,
дивлюся в даль,
де постать згорблена тонула
і розливалась, як вода.

Дивлюсь на камінь...
— Ні. Це — плечі!..
Струмить вода...
— О, ні! то — кров.
Я чую шепіт уст старечих,
шипіння грізних молитов.

Дядьки
 голодні
 і обдерті,
моя, Україно, німа, —
кістки каміннями потерті,
сердець давно уже нема.

Несуть прокляття буйні ріки
у далі грізні і нові...
— Вам не прийти сюди вовіки,
в долини трупів і крові!

Кати! Мовчіть...
Уже доволі.
І не благайте, й не моліть, —
вам не простять цього ніколи
серця залізних поколінь.

У надвечірній, тихий час —
сади завітчані в задумі.
Рядок берез,
як тіні мумій,
гойдають сонце на плечах.

Там бризки шуму од ріки
розносить чайка над полями.
Пороги б'ються у нестямі,
де сохне сонце і блакить.

Зелений край мій!
Край труда!
Де вітер ходить на припоні, —
там б'ють шляхи залізні коні,
у міднім полі,
в городах.

Залізна,
кована пора.

Неначе панцерник у морі —
пливуть за водами Дніпра.
Жаданий час
і рух історій.

Прийми ці дні,
люби
і вір,
що переможеш у змаганні.
Ми вже прийшли!
Ми вже на грані — .
Хоч путь потоплена
в крові.

Залізний степ окутує туман.
Припало долі листя у гаю.
Хоч би скоріш упала вже зима
на голову мою.

Навчитись мудрости незнаної ніким
і золотого поля тишини.
Бо йдуть до нас завітчані віки,
де тучаться лани.

Погасне лампа —
розчиню вікно.
Холодне місто лихтарі знизало.
Здається: все окутується сном,
лиш зрідка крикне
потяг
за вокзалом.

І знову тиша...
не дзвенить трамвай.
То вартовий озвався десь далеко.
На горах сон.
І не шумить трава.
Дніпрових вод все зменшується клекіт.

Сидить люблю найбільше в ніч ясну,
як місяць котить білі роси долом.
Живу вночі,
Живу, — коли засну,
коли відчую — мертво все навколо.

І тільки зрідка снишся мені ти,
немов чужа, далека, невідома,
моя Україно! Мій краю, золотий!
Про це сказати не можу я нікому.

Бо тільки ранок зійде на горби,
і птиця сон мій піснею порушить, —
народи йдуть умерти і любить,
несуть серця
і спорожнілі душі.

На втоптаний,
скривавлений базар,
як ті ченці, що йдуть молитись богу.
Вже зрозумів, — не повернусь назад,
хоч тяжко йти...

Та вірю в перемогу,
в палку любов, що на віках зросте,
у людське серце,
що буяє з крові.
Таке звичайне,

тепле
і просте
і завжди повне
радості
й любови.

ЗЕМЛЯ

Лягаєш, чи встаєш, — а думка все одна,
мов та команда у залізній роті, —
впадуть до ніг потерті імена,
онукам, правнукам, в осінній позолоті.

Ідіть. Вставайте. Славте і клянїть.
Невтомні будьте у життьовім танку.
Хотів би я назавжди оп'яніть
од звуків і пісень подертої шарманки.

За вікном

спить окутаний город
у німій і важкій тишині.

Ну а я...

Я засну ще нескоро, —

бо не спиться і цю ніч мені.

Тільки ляжу

[в кімнаті так душно]...

До холодних дверей підійду —

тоді знов...

обіймаю подушку,

та причин я ніяк не знайду.

Може інша судилась дорога.

Та вже пізно...

Не можна назад.

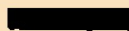
Ледь шумить заколисаний сад
за вікном таємниче і строго.

Ти знов прийшла прославлена моя
злотиста осінь тиха, божевільна.
І мідний крок лягає у гаях,
де пада листя тихо і повільно.

На знаю й сам — чия бо це рука
сипнула сум затьмарений над нами,
скажи, чому на серце юнака
лягла зима одвічними снігами?

КАТАСТРОФА

Між двох станцій
натягнуті скиглять дроти.
Наче блискавка —
звістка кривава летить:
— поїзд — поїзду вийшов назустріч
у путь, —
не сила нікому назад їх вернуть...
На пероні, як дощ, —
голоси,
метушня...
Вже запізно обох сповістить доганять.
А над полем, як пил, —
підіймається сніг,
і, як птахи,
кружляють вітри голосні.
Розженуться з долини —
і враз на горбу.
Тільки плач,
тільки свист у пустельнім степу.

Вітри будять над ним заколисаїну ніч,
ім безмежні простори неначе тісні.

Сніг засипав

долини,

дорогу

і міст...

Поїзд важко іде...

Вигляда машиніст.

Ой, ні крику не чуть

і не видно огнів, —

тільки вітер над полем,

як ніч воронів.

Б'ється серце, тривожне:

не ждати добра...

І чомусь пригадалась далека сестра,

старий батько

і діти,

і димне депо...

Коли раптом: —

гудок паровоза,

немов

величезний набій розірвавсь, спалахнув

і війнув, як дощем...

За хвилину одну

машиніст до вікна підбігає блідий, —

виплив поїзд назустріч, неначе з води.

Кров у серце упала

із рук, з голови...

а над полем — чийсь крик
і розпачливий свист.

Чорний череп в крові

потонув

у снігу,

а над ним —

голосне,

божевільне „гу — гу“...

ЮРОДИВИЙ

Сніжинки...

Над містом огні...

Дзвін копит розлітається гулко.

Хтось сидів,

похилившись

до ніг,

на розі старого провулку.

Перехожі стають, ідучи,

його тінь оглядають похмуру.

Наче з каменю, постать мовчить,

прихилившись до муру.

Як дитина —

покірний,

німий.

Сніг на голову пада й не тане.

Тільки очі холодні на мить

він підводить оглянути рани.

Сил немає, щоб глянуть...

— Ну, жах!

Густо кров закипає на костях.
Чути — б'ється у грудях душа,
як од вітру замерзле волосся.
Грізним постатям,

людям чужим
кинув слів запечалений вигук.
Ті слова,

що давно пережив, —
не поклав у пошарпану книгу,
в мить останню ніяк не зберіг.
Бо німим

проживеш не багато...
В електричному золоті ріг,
де здивований тиснеться натовп.
Скільки поглядів чорних бродяг!
Сміх...

розмова...

дзвінкі перегуки...

Вийшов,

кинув хтось гордо мідяк,
по-салдацькому випростав руки.
На залузаний став тротуар
і свої проклинає щедроти, —
кожен хоче загарбать той дар,
та до рук його погляд не котить.
Затихають

розмова

і сміх —

юродивий впивається криком...
Обертаються слухати всі
грудей дивовижну музику.
Розкиляється натовп...

і враз —
вийшла постать із поглядом сивим.
— „Розіходьтесь... пора...
Ну ж, підводсь, юродивий!..“
Перехожі стають, ідучи,
його тінь оглядають похмуру.
Наче з каменю, постать мовчить,
прихилившись до муру.
— „Іди геть, куди хоч, од воріт...
Завтра рано, ой, буде роботи...“
І завили собаки в дворі,
і завили в сусіднім напроти.
Тільки натовп холодний мовчить,
думу думає кожен про себе.
Вже йому не допоможеш нічим...
Не займайте!
Не треба!..
Нахиливсь:

— „Така доля бродяг —
вже холодний...“

Пішли перегуки.
Непомітно сховав той мідяк,
по-салдацькому випростав руки.

Повернулась земля, —
знову ранок палкий.
Повернулась земля, —
коси ночі розчісує гребінь.
За віками — віки...
За віками — віки,
наче птиці
в осінньому
небі.

Мчить земля...
Як поранена мчить,
наче куля горяча зі свистом.
Тільки вітер
шумить
і шумить,
підіймає піски золотисті.

В моїм серці усе завмира,
наче тиша глуха за порогом.

Ось уже

двадцять сьомий раз
вирушаю із нею в дорогу.

Двадцять сьомий раз між планет дзвінких,
у безмежжі
густім і прозорім.

А під нами
й над нами

шклянки
розсипають замислені зорі.

А круг неї —

густий каламут
розліявсь
і чорніє, як води.

Тільки ми,

наче тіні,
ось тут
по землі,
по неораній ходим.

І сьогодні, як завжди, вона
обернулась до сонця обличчям.
Ходить радість, як тінь, на ланах,
вона сонце благає і кличе.

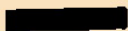
Може їй посміхнулось воно,
наче дівчина

тепло,
наївно.

А у мене —
 маленьке вікно
і виходить з кімнати
на північ.

І я сам
у кімнаті моїй,
як у небі развалена туча, —
замикаюсь,
щоб довго таїть
мою думу
важку
і пекучу.

Хай іще обернусь двадцять сім
і гукну тоді гнівno до сонця:
— Обернися, прокляте,
до всіх,
і до тих,
 що маленькі
 віконця.

БРАТИ

Над полем курява лягла, —
пішов у світ бурлакувати
той син, що мати прокляла
і не веліла йти до хати.

— Лукавий син.

Іди... Іди!

З-перед очей моїх глибоких.

Вітри! Заносьте ви сліди,
що залишають його кроки.

Ви, чорні ворони мої,
летіть у путь його слідами
і криком серце напоїть,
коли блукатиме житами.

Ти, куле, тіло прострели,
моя єдина надіє,

до мене пташкою прилинь,
хай моє серце не боліє... —

Ніхто не відає, чому
так проклинала його мати.

Щодня,
щовечора чуму
просила з смертю завітати.
Чи то тому, що привели
лукаві злидні горе в хату,
що треба кровію полить
малому, немічному брату
той шлях, де мусить він іти,
щоб породити
і померти,
щоб землю гноем збагатить
і серцем раненим, подертим.
А чи лукаве, що вчинив
у час такий, у люту пору...

І брат ворота зачинив,
коли проклятий вийшов з двору.
Над ним знялося вороння, —
збирав їх розпач він руками,
полинув вітер доганяць
і замітатъ сліди пісками.
Одна лиш куля не пішла, —
ніхто не кинув її п'яну...
Зотліле серце, наче шлак,
у путь рушає окаянну.
Отак ходив, —
з села — в село,
минали дні, минали роки,

сліди вітрами замело.
Вже на лиці — літа глибокі.
Вже й сива мудрість повилась
на голові його старечій,
а він молився до села,
коли замислювався вечір.
Один виходив уночі:
ідуть вітри, як сон, зі сходу.
Ридання слухав і плачі
свого убитого народу.
Він жив одним —
— прокляттям жив! —
І погляд матері старої
у чорнім літеплі жоржин
стоить опівночі марою.
І так щодня!..
І так щодня!
— О, будь же проклятая доле!..
Злетіла буря на коня
і туча хлянула над полем.
Була в той час осіння тьма, —
шляхи і борозни — залляті.
там постать чорна і німа
ввійшла в село.
То син проклятий
брече по вулиці сумній, —
село натовлене — заснуло.
Останні згаснули огні —

не розбудить ніяким гулом.
А тьма звисає.
Тьма звиса!..
Ой, що робить, — нема дороги?..
І раптом сльози, як роса,
Йому скотилися під ноги.
— І сам не знаю, що вчинив!
Перед очима знову мати...
... Хтось легко двері одчинив
і мовчки увійшов до хати.
Кам'яно спала дітвора.
— О, їх і ранки не розбудять! —
Стояла жінка як мара,
сорочка — лати все на грудях.

Брат:

— Це знову дощ.
Це знову тьма.
Все пропаде, у гній долине.
Надійде осінь і зима,
і труд,
тяжкий такий,
загине.
Немає сил!
Немає снаги!
Немає смерти — доконати б!..
І люди — звірі, вороги.
У світ десь брат пішов проклятим.

І винен я...
Не каяття! —
— Огляньсь. Довкола злидні, діти.
Мене примусило життя
іти на бурю і на вітер.
І так щодня,
і так щодня!
Лукавий звір убив людину.
Заради себе здібен я
убити рідную дитину.
О, не вини!
Не плач, — мовчи.
Закон життя — це неминучість.
Дні серце йдуть твоє точить
і тіло рвати на онучі.
Хай буде так.
Скажи, хто ти —
зайшов проситись ночувати?
Наговорив тобі — прости...
... Ти брат мені?..
Проклятий?

Проклятий:

— Мовчу.
Нікого не виню.
Минула ніч і день на сході
Напився теплого вогню. —

Всипає путь плачем народів.
Стоять жита, і ярина
на людських муках виростає.
Та все ж — посмішка вирина
із серця кучерявим маєм.
В мені не згаснули огні, —
люблю розхрістану свободу.
Нас мільйони йде синів
в грозу,
у бурю,
у негоду.
Чого мовчиш?
О, брате! — йди!
Хтось замість хліба кине камінь.
Іх незаметені сліди,
їх путь ославлена віками!
За золоту любов твою,
за людське горе що оплакав, —
тебе ославлять і уб'ють,
і тіло викинуть собакам...
Така пора, — такі діла.
Прости мене, лукавий брате...
Не знаю, —
може і Пілат
в розп'ятті був невинуватий...

Погасла лампа.

Дітвора

камінно з матір'ю ще спала.
Із полу вкютана мара, —
то постать братова вставала.
— Прийшов ділить?..
Пора така?..
Між нами бути не може миру!.. —
І міцно стиснула рука
до стелі зведену сокиру.
Проклятий брат вже спав давно.
(Минав цей день, — чекав другого).
Знадвору півень у вікно...
Знов тишина, —
нема нікого.
Здається крикнула сова,
прошаруділа біля хати.
Там де розбита голова,
упав світанок волохатий.

Сестрі Олесі.

I

Місто прокинулось.
Тіні на рейках.
Виснуть тумани в гаях.
Вийди у поле
рано — раненько,
сестро моя.

Мов голуби —
піднялися заграви —
туга моя голуба!
Глянь, подивися —
хто там у трави
з криком упав?

Може то я
повертаюсь до тебе
на вороному коні?
Важко лежать

під залізним небом,
сестро, мені.

— Ах, коли б знала, —
прийшла б, заридала:
— „Брате! Ой, брате, — устань!
Густо лягає
чорним металом
кров на вуста“...

Туга і розпач...
і сльози рікою,
погляд холодний, блідий...
Грізно тоді
я кину рукою:
— Геть... одійди!..

II

Ой летять поля,
а навколо тінь.
Між планет земля —
вся у золоті.

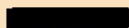
І тремтить вона.
Ой, і довга ніч.
Обліта, мина
зорі ковані.

Прийде час — пора,
мов сипне дощем.

Вдарить сонце враз
і розіб'є вщент.

Розіллє огні,
все завмре на мить.
Упаду на сніг
я раменами.

Де поля, як світ,
непоорані, —
ляже синій цвіт
крику воронів.

Н. М.

Минули станцію...
Огні вечірні тануть.
Я бачу постать темну і бліду.
Та на роз'їзді вже ніколи я не встану,
в село до тебе більше не прийду.

Не жди мене тепер
і не кляни ніколи.
Не нарікай на стомлене життя.
Щовечора виходь послухати у поле —
вагони десь по рейках цокотять.

У сяйві золотім промчать, неначе коні,
і дим густий впаде, як борода.
Ні, не вгадаєш ти, в якому я вагоні,
щоб знов прийти
 благати
 і ридать.

Як потяг пролетить,
огні у тьмі розтануть,
і ляже дим туманом на сліду, —
не жди мене тоді —
 не вийду
 і не встану,
в село до тебе більше не прийду.

Ще тільки одна мить і я переболію.
Спокійно хочу дні свої дожити...
Вже потяг пролетів...
Над полем іскри тліють.
В вагоні я — самотній і чужий...

Над полем молодик сріблить зелені роги.
— Найкращі дні я марно загубив!
І бачу: в далині розходяться дороги,
над ними дим лягає голубий.

С У Д

Хто приходить і щоранку будить?
Хто тривожить сонного мене?
Сухий холод тисне мої груди,
осипає голову огнем.

Умирать?
Ні — ні...
Не маю змоги.
Мій талан до брами донесу.
Кину я, збейтежений, під ноги,
на тяжкий, несправедливий суд.

Зупинюсь...
До ніг впаду народу:
— Мій маленький поколінню дар!
Кров,
життя,
і радість,
і свободу, —

все чим жив, —
приніс я і віддав.

Вийди хто — убий мене малого,
що я був
покорний
і німий.

Всіх любив я,
не убив нікого,
вийти хтів із кам'яної тьми.

Вічно-вічно марив про свободу,
зрідка я над злиднями ридав.
Тільки бачу:
і малого плоду
я ще й досі не зростив, не дав...

Осудіть, стопчіть, як ту дорогу,
всі діла
і юности вину.
Коли пахне осінь за порогом, —
вже весни, здається, не вернуть.

Бризне сонце слізьми золотими
на задуму голубих садів.
Такий жаль
палкий
і нестерпимий,
що тебе не буде на суді.

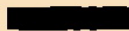
Ти не прийдеш...
О, я добре знаю!
І моя важніє голова.
Хай би ти
 од краю
 і до краю
потоптала золоті слова.

Не звисайте, гори,
не шуміть жита, —
нікому про горе
в серця запитать.

В небі снять і плачуть
хмари — голуби,
твій ще й досі бачу
погляд голубий.

Молодик над лугом,
а тебе нема.
Ах! один... без друга, —
тиша і туман.

Місто на розі лихтарить.
Вулиця чорна, сумна.
Диму блакитного хмари,
там, де вартує пивна.

Снігом осипані тіні
падають листом до ніг.
Вечір, як море, у піні
дико промчав на коні.

Я оглядаюсь — нікого.
Втома спокійна, німа.
Білими ряднами в ноги
пада холодна зима.

Мріють під снігом квартали.
Дремлють степи й городи.
Небо засніжене ралить
вийшов дзвінкий молодик.

Місто неначе пустеля...
Де безпритульний дріма, —
білими ряднами стеле
в ноги холодна зима.

За вікном шумлять дроти,
на них іней золотий.
Повний тужних синіх дум
ходить місяць у саду.

Скоро ранок... Де мій сов?
Легко пада сніг-пісок.
День ген-ген у далині
увижається мені.

У такій густій тиші
я не бачу ні душі.
Синім сном холодних трав
мені серце завмира.

— Ах, я знаю!.. Ах, мовчіть!
Коли вийду уночі, —
місяць повний синіх дум
ходить буде у саду.

СПОГАД

Бувало ввечорі, коли засвітить мати
пожовклий каганець
і мичку допряда —
в замерзлі шиби місяць волохатий
до хати чорної зненацька загляда.

Надворі холодно.
Гуде шалений вітер
і рве з доріг притоптані сніги.
У хаті тишина,
і не жартують діти,
бо сваряться з кутка
задимлені
„боги“.

Звисає сон, лягає важко долі.
В ганчір'я на печі зарилась дітвора.
То вітер прилітав із голубого поля
і у вікно дзвінке він стукав раз-у-раз.

А нитка йде так лагідно і мило.
Із печі дітвора:
— „Ну, мамо, розкажіть,
чого колись вовки до нас ходили,
чия могила там на Гусьовій межі?..“

Ось мати почина,
 так ніжно
 і суворо,
під монотонний гул, що прядка посипа.
І на дітей тоді ляга важка покора,
як свігу білого над селами жупан.

...Пройшла весна, —
Жита заколосились.
Туманом зацвіли некошені лани.
І потонули в них,
як сон, важкі могили,
і обрій голубий далеко не манив.

Минали дні.
Жнива прийшли жагучі.
А поле — не кивне.
Огнисте,
золоте!
Удосвіта вози посунули скрипучі,
здавалося — стогнав окаменілий степ.

Опівдні — жар.
Лежить колосся долі.

Дзвінкого поту нив ніколи не допить...
І батько з сином посваривсь у полі,
подав торбину він і серп його тупий.

Сказав — іди!
і на прощання кинув
(а голос батька був і грізний, і палкий):
— „Вже не назву тебе ніколи сином!..“
І серп його упав
з тремтячої руки.

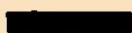
Вечірній сон посипав прохолоду.
Над полем місяця задумливого пил.
Од вітру в'янув
і холонув подув...
Там стерегли вони
 поділені
 снопи.

Заснуло все. Не сколихнеться поле.
Ні крику, ні пісень дівочих у селі.
Важкі снопи розкидані навколо.
І син натовлений
спочинути приліг.

І от заснув... А місяць над горою,
де зацвіла, як сум, вечірня тишина.
А батько все ловив старечою рукою
колосся золоте
і снопа дожинав.

Та це давно було. Літа припали пилом...
У полі на снопах тоді він сина вбив.
Іще й тепер стоїть покинута могила
далеко за селом, де вітер і горби...

...Змовкає голос. А надворі вітер
зрива й несе притоптані сніги.
У хаті тиша. І не жартують діти,
бо сваряться з кутка задимлені „боги“.

ХУРТОВИНА

Ніч зайшла,
розпливлась по хатах,
а за нею
сліди заміта
і гигоче, неначе дитина,
у безлюднім степу хуртовина.

У селі,
як у вогкім глибці,
засвітились бліді каганці.
І вітри на розгнузданих конях
копитами січуть підвіконня.

А на вулиці — безлюдь німа —
і нікого...
нікого нема,
а ні пса,
ні людини,
ні тіні, —
тільки посвисти вітру нетлінні...

...Од села до заводу — верства.
Ой, а ніч...
Така чорна й густа;
і з грудей,
десь, і з серця,
зі споду: —
„Може, батько вертає з заводу“...

В хаті тихо...
Не спить дівора,
хоч надворі й північна пора.
Вие вітер,
гуде за порогом,
і німіє у серці тривога.

Чути вигуки сонних півнів...
Покотились, неначе п'яні, —
покотила, як розпач, до тину,
притоптала в снігу хуртовина.

Вигляда мати знов у вікно,
а надворі — шалений танок.
Знову грудь її повна тривоги: —
„Може, збивсь, мої діти, з дороги“...

Діти бачили матір бліду,
коли мовила тихо:

— „піду“...

Одяглась, —
вийшла батька гукати,

та ту ж мить
повернулась до хати.

Затремтіла, як лист, дітвора...
— „Ой, не ждять, мої діти, добра:
виє вітер, як пес, під ногами, —
замітає десь батька
снігами...“

— „Може, батько десь гине в степу,
може, він загубив свою путь...
Вийду — крикну у поле щосили, —
Може, прийде на вигуки сина“.

— „Ой, куди ти?..
Зазнаєш біди.
Замітає надворі сліди.
І немає нікого —
нікого,
і тебе десь засипле
малого“...

Та не чув він розпачливих слів —
вибіг з хати...

Далеко в селі
розметлялися
посвисти й гули, —
то там вітер
танцює і скулить.

На дорогу...
Й пішов за село, —
[може, батька десь там замело...]
Йде щосили відважна дитина,
а над нею
кружля хуртовина...

За селом чорний степ половів.
У степу —
загиба чоловік.
Вие вітер, як пес під ногами, —
замітає людину
снігами...
Ноги важко ступають у сніг,
уже й груди неначе тісні,
повива його тіло втома.
— „Ой, не будьь...
Ой, не будьь мені вдома!..“

Така думка всю міць підвела.
— „Ой, коли б...
Ой, коли б до села!..“
Знову рушили стомлені ноги
пошукати якоїсь дороги.
Тільки ж сили немає ніяк.

Уже ноги,
як тєє вїя, —

не зламать,
не розбити киями...
Він на сніг похиливсь у нестямі.

А над ним,
як розбещений звір,
як осінній
осипаний бір, —
хуртовина посипала гамір,
замітає людину
снігами...

Син за царину...
 ледве іде
і нікого не бачить ніде.
Коли раптом придушене:
 — „сину...“
Біля ніг він побачив людину.

Жах осипав
з обличчя
до ніг...
Хоч і зовсім уже занеміг, —
забуває одразу про втому, —
повертає із жаху додому.

Голосіння затихло малих,
коли батька до хати ввели,

тільки мати ще плакала з горя,
хоч і буря
ушухла надворі.

Вже затихли дітей голоси.
Коло батька сидів його син.
А хати
у снігу, як у ямі,
замигтіли
ясними огнями.

K P O B

...Сестру родную полюбил,—
всегда преследовал за нею,
всегда к любви ее клонил...
(З народньої пісні)

Хто як,— а я люблю вже старість
і тишу спокію її.
Звичайно, що літа мої
про неї не дозволять марить.

Камінна мудрість мене вабить,
широка й вільна, без межі.
Здається:
скільки б я не жив,—
не доживу ніколи мабуть,

щоб з віком довгим сісти поруч,
все зрозуміти і збагнуть,
лишити безконечну путь,—
спокійно вмерти в сиву пору.

Як прадід мій (ще в давні годи)
уже вмирає,—

а проте
зібрав замурзаних дітей
оповідати їм пригоди.

Про суету людей буденну
старечі котяться слова,
як у селі жила вдова —
Андрія мала і Олену.

Та звіря кров палила груди —
він полюбив свою ,сестру.
Коли загинув —

його труп
ховать відмовилися люди.

Так і зогнив у власній хаті.
Дочка втікла кудись таки...
І, одиноку, по шматки,
сусіди вирядили матір.

Розкаже й голову похилить,
здається, ніби він рида...
І я відважусь передать,
прибравши молодість і силу.

КАРТИНА ПЕРША

Безмежний степ,
де обрій запада —
неначе хмари — голубі могили.
Ярин дозрілих золота вода
струмить ледь-ледь
понуро
і безсило.

За річкою,
у мертвому селі,
ще ходить сон,
лежить густа дрімота.
Прибитий далі пил вчорашніх слів,
де на спориш лягають роси потом.

Уже світа.
Прокинулися пси.
Ідуть качки, гойдаючись, до двору.
На сході ген
важка, камінна синь,
немов завіса, підвелась угору.

Покірно місяць в небі догорів,
не крає тиші він холодним рогом.
Далеко чути гомін косарів,
посипаний
на межах
і дорогах.

Хвалений час!
Дні поту і жаги!
Дні радості,
надії
і любови,
палкої віри,
юної снаги,—
я славить вас і пестити готовий!

Село збудилось.
Метушня і крик
ляга на вулиці..
за цариною, в полі
промчав конем залізний дух пори,
лиш пил-димок підводиться із колій.

Всі дар несуть.
— О, хто не подавав
свій труд важкий тремтячою рукою
гарячим дням?
Прийшла і удова

на поле з сином,
з меншою дочкою.

Немає радощам ніяких меж.
— Упасти ниць,—
молитися готовий!
Бо колосок,
 як і людина,—
теж
в собі краплинку зберігає крові.

Узявши косу і набив кісся,
Андрій так строго
(старший над сім'єю!)
повів рукою чорною своєю,—
нагнулась нива перед ним уся.

Усе корилось
 мертве
 і живе
його рукам,
його незломній волі.
Здавалось — доля вічно з ним пливе
між двох узьких
і непомітних
 колій.

Ляга пухкий, засмажений покіс.
Стерня всихає на далеких гонах.

Стихає рип немазаних коліс.
Вже копи скрізь поставлені в колони.

Підбилось сонце.
(Зріє, чи цвіте?).
На обрії гойдається могила.
І мати тайно день благословила,
тяжку роботу,
силу
і дітей.

КАРТИНА ДРУГА

Опівдні ставили снопи,
після турбот,
після роботи
спочити треба.

Сірий пил
полями кошеними котить.

Встає туман солодких трав.
Стомившись, мати йде додому.
І, пообідавши, сестра
упала в сон,
у теплий омут.

Мов хтось на обрії пряде,—
горять поля...
Стомився кожен...
Чи то тому, що саме день,
Андрій заснуть ніяк не може.

Димиться тиша і горить.
Радіє сонце,

д'горі лине.

Дзвінкого перепела крик
хлюпнувся водами з долини.

Заснуть не можна.

Висне десь
його думок розбитий камінь:
„Кого сьогодні вона жде
обняти теплими руками?..

Жадібно випить з його уст
любови теплої, німої
густу,
як пахощі,
жагу
і серце буйне заспокоїть,

холодну душу?!

не мою...
— О, я ніколи не погоджусь!
Піду,
підую її уб'ю —
терпіти більше я не можу.

Ні, ні.

Не смію я кричать.

Скажу: нащо ти мене губиш?
повір,
ще прийде такий час,—

сама ти прийдеш
і полюбиш.

Благати будеш коло ніг,
тоді й звестися не дозволю.
Як тяжко,
боляче мені,
та все ж... дарую тобі волю.

Тепер — як хочеш...
я — не твій
і не прийду вже більш до тебе!..“
Скотився гнів його із вій
на дно розхристаного неба.

З колосся впали тіні грив.
Себе він думкою утішив:
„Любов наївної сестри —
любов дорожча і сильніша“...

Там хтось на обрії пряде.
Чом серце б'ється так шалено?..
Торкнувсь важких її грудей:
— Вставай...
Олено!

Камінний степ заворовів,
заколювавсь неначе піна.
Залізні очі зі стерні
підвів на бронзові коліна.

„Ой, що зі мною,—
я — їй брат?!
Ой, що зі мною —
я проклятий!..
— Вставай... пора!..
вже повернулась мати...

КАРТИНА ТРЕТЯ

(короткий ухил)

Минали дні. Пройшли жнива.
Цього ніхто і не помітив,
як став Андрій любов ховать
і за Оленою боліти.

Не спить бувало,—

ніч мина...

Тоді умерти він готовий,
як прийде з вулиці вона
і слово лагідне промовить.

Надійде ранок,

встане день,

огнями сонце путь замостить.

У затінку він стане десь

і дивиться на рівну постать.

Або на плетену косу,
що опускалась нижче стану.
Здавалось, —
на її красу
дивитись він не перестане.

І сам того не помічав,
що це любов його збудила,
що це любови грізна сила
приносить радість і печаль.

Не знав, що він її любив,
здавалося — сестру неначе!
І цим він сам себе убив,
кінця путі не передбачив.

регочуть весело дівчата,—
Андрій — один...

скорботна тінь
його стоїть посеред хати.

Як привид, у густій пільмі
встає і пада на коліна.
Вечірні сутінки на стінах
та вікна дивляться німі.

І шелестять його вуста —
когось благає,
слізно молить.
Підвівся...
Нібито устав
і знову падає додолу.

— „Проїшли літа...
Вже пережив
я дні запеченої муки.
Прийди!..
Прийди хто, допоможи
підняти руки!

Скорботу кликати мою,
благати сонце і тумани.
Не знаю й сам
чого таю,
що молодість моя не встане,

що вже не вернуться года,
м'які, як сон,
дзвінкі, як небо...
Ах! молитов уже не треба,
не треба
крику
і ридань!

Ой, що зі мною?
— Ні!
О, ні...
Земля не прийме в своє лоно..."
У золотистому вікні
червоний місяць захолює.
Мов камінь, руки опустив.
Рипнули двері...
Йде до хати...

Андрій:

— Олено, — ти?
Ніяк не міг тебе діждатись...
Ти знову ходиш?
пам'ятай:
простить,
повторювать не можу.
Що твоя совість не свята, —
вже знає мати,
знає кожен.

Мене сусіди засміють,
як станеш матір'ю.

Я з двору
зжену тебе в холодну пору —
не вбила б совість хоч мою.

Зажди...

скажу тобі...

постій!

Я — старший брат, —
корися волі,
бо не прийму того ніколи
твого нещирого „простіть“...

Олена:

Андрію,
брате мій..
молю,
вклоняюсь я перед тобою.
Як сонце —
я його люблю,
ми скоримось тобі обоє.

Не покладай тільки вини, —
тобі прислужницею буду.
Колись уб'ють тебе вони —
не вір розбещеному люду.

Чи брав ти воду із долин?
Чи бачив сонце ти у хмарі?

Із переплетених тернин
неси вінок над головою...
Молю тебе: не оскверни
цієї ночі голубої.

Проклята доля вже така.

Сестру обняв свою невміло...
В тремтячих,
стомлених руках
холодні груди затеплили.

Відвагу волею скорив.
Тремтять уста
і ледве мовить:
— „Олено!
Хочу я любови
моєї рідної сестри“...

Немов укопаний, застиг.
— „Брате!!! пусти“...
Холодна впала серед хати.

І потемніло ув очах,
мов стали вряд густі тополі...
Світа за вікнами поволі
і втретє півень прокричав...

КАРТИНА П'ЯТА

Глибока осінь.
Жовте листя ронять
і журяться задумливі сади,
а на розпутті —
 тільки гайвороння,
густий туман
 підводиться,
 як дим.

Злились дороги якось непомітно,
трава посохла,
хилиться стерня.
Не віриться,
що поле знов завітне,
хай тільки сонце сяде на коня.
Здається —
 сном окутане холодним
життя, що літом буйно одцвіло,
наситило кривавим своїм плодом, —
тепер кона

на стернях
під селом.

Помітно скрізь ляга камінна втома.
Холодна радість
сповнює
усіх.

Тільки чогось не чути голосів,
лиш по городах
шелестить
солома.

В вечірній час збираються дівчата,—
діди лишили звичаї такі...
Як лист, тремтить,
розвалюється хата,—
пішли в танок
смугляві
парубки.

Гармоніка —
сміється і голосить,
у землю б'є ногою бубонщик.
Байдужі всі,
що десь надворі осінь
зриває листя,
мрякою дощить.

Ось так у них вся молодість прохо-
дить,—

над нею —
 бубона шалений хрип,
а унизу —
 важкі, камінні сходи,—
ведуть до смерти — грізної пори.

Надворі ніч сполохана, патлата,
а в хаті — бубон грізно гомонить.
Там у куток забилися дівчата,
співать пісень зібралися вони.

Смутна Олена дивиться додолу.
А буря рве,
під вікнами гука.
Сидить одна, задумлива край столу
І сльози тихо котить на рукав.

Що я тепер?
Чи віда про це мати?
Хто дасть пораду скривдженій мені?
Не сміє більше називатись братом.—
Згниє нехай в нечуваній вині!

Усе пройшло.
Одна тільки досада
окутує засуджену мене,
І хто це голову укритв мою вогнем?
Куди піти,
спитатися поради?

Коли б не брат... А що, коли я стану
од нього матір'ю?..

Піду я між людей,—
нехай уб'ють... тоді...

— О, мій коханий!

Вовік не знайдеш ти мене віде.

Проклятий брат убив заради крові...

Ні — ні!

Не можу я простити!..

І вийшла з хати.

Б'ють в груді підкови...

Пірнула в омут

теплий

і густий...

та стемя висне угорі.
Сестри Олени грізні очі,
він бачить, дивляться з кутка.
З вини, одчаю
тепер хоче
усе покинуть і втікати.

— „Куди?

Куди?“...

Він чує голос.—
Не міг стояти і упав,
як стиглий,
висипаний колос,
чи то од бурі, чи серпа.

Тяжить над ним незнана мука.
Припав до теплої землі, —
здалось, що й серце вже не стука,
що вже не може і боліть.

— Олено!

Вигадай покуту,
бо скоро мертвий упаду.
Навік.
Навік тепер закутий
в одчай і совість молоду.

Уже не жить...

Теперь доволі...

Все, що пройшло — мені не жаль...

Підвівсь і знов упав додолу.
Умер навек до нього жаль.
І лезо темного ножа
в руках тремтячих захололо.

Олена:

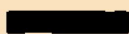
Ти осквернив і кров і хату.
Для тебе всі тепер чужі.
— Твоя покута — на ножі,
покута звіря, а не брата!

Стоїть Андрія тінь похила,
очима вікна пронизав.
До нього боязко ступила, —
не обернулася назад.

Село утретє півень будить.
Вже не вертатись ночі цій.
І брата вдарила у груди, —
кров затепліла на руці.

Припав без жалю і без крику, —
неначе споєний вином.

І тільки буря
 грізно
 й дико
лама дерева за вікном.

КАРТИНА СЪОМА

Із хати вибігла одна.
Вітри гойдалися на вербах.
Біжить дорогою вона
бліда, розгублена і мертва.

Знайома стежка до воріт,
а там лежить камінне поле.
І зупинилась у дворі
свого коханого Миколи.

Холодний дощ всю ніч шумить
і шамотить у полі осінь...
— О, вийди, вийди хоч на мить,—
скажу, що не призналась досі!

Навік я кидаю село,—
з моєї волі брат загинув.
Життя до злочину вело
мене забуту й неповинну.

Весняні ночі одувіли,
як пелюстки, опали роки.

Ніхто не відає — коли
почує смерти грізні кроки.

Забудь покірну і німу, —
тебе щоночі я оплачу.
Ніколи вже не обійму
я твою голову гарячу.

Прощай...

Ой, тяжко як мені,
і ниють серця мого рани!
Устаньте!
Сонце зупиніть, —
хай довше не приходить ранок.

Колись,
як прийде ще весна, —
убий любов до мене злоту.
Всіх путь —
коротка і тісна, —
назад немає повороту.

Хай люди ніби і одні,
та не одна буває доля.
Усе забудь... Прости мені...
Мої гріхи другі одмолять...

Гарцює вітер.

Ніч мина.

І ранок прийде уже скоро.

Так попрощалася вона,
пішла заплакана із двору...

Даремне кликала,—

нема...

Лиш ясені гудуть сердито.
Біжить розхрістана, розбита,
за нею,—

вітер,

дощ

і тьма...

ВІЙНА

ГАЛИЧИНІ

Лежить ріка, а води
замислено гудуть.
До тебе, мій народе,
опівночі іду.

Нема-нема нікого.
— Залізна тишина!
А білий місяць рогом
тополю розтина.

Шумлять вітри осінні
і листя у гаю.
По той бік важко тіні
розстріляні встають.

Між ними: постать брата,
і батька, і сестри.
Здалося, — ніби й мати
озвалась з далини.

І легко, наче птиця,
звелась моя рука:

— Скажіть ви — хто убивця?
піду його шукать!

Скажіть мені... О, води!
покрию все вогнем.

— Спасіння, мій народе —
рушниця і багнет!

Вставай!

Вставай, як буря,
у вир, у боротьбу.

Свободу, що за муром,
ти м'язами здобудь!

Засмаглими руками

ти кров свою віддав...

...Лиш чуть, як десь о камінь
виплескує вода.

Нема-нема нікого —
залізна тишина.

І білий місяць рогом
тополю розтина.

На синє моє око —
чуприна з голови.

В задумі, одиноко,
проходить вартовий...

На станції перони
окутали вогні.

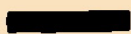
Там поклик мій червоний
розлігся в далині.

А відгуків немає,
лиш вітер промайне —
і над забутим краєм
виблискує багнет.

Ідуть, ідуть народи.
— обідрані! старці!
Туди, де б'ються води
в закованій ріці.

І плачуть, і бунтують,
а відгуків нема.
Керею золотую
розвішує туман.

— Ой, хто нам скаже — доки
закуті будем вить?!.
...В задумі одинокий
проходить вартовий.

ВІЙНА

I

Мов ніч, із кочених доріг
знялися ворони над гаєм.
Останнє листя облітає,
гудуть, шумлять осокові,
бо знають, що іде зима,
як звір, жорстока і німа.

Десь у тумані, ув імлі,
над мертвим, викошеним лугом,
несуть думки мої і тугу
сумні й тривожні журавлі,
а мое серце затиха —
нема, ні крику, ні зідхань.

Встає — іде далекий день
у тьму, куди пішло минуле.
— Про час скривавлений забули!
Ой, скоро знову упаде

убитий брат на груди ката.
Не діжде з бою сина мати.

II

Чекаю наказу: — Війна!
Сестра заголосить, затужить.
Невже це така новина, —
а я зовсім байдужий?

Піду прислужуся меті,
де небо покраяли гори...
Прокляття над нами, як тінь,
прокляття покори!

III

Кіннота... Стоять батареї.
Рядами в шинелях — снопи!
Келіх із кров'ю моєю
товариш мій хоче допить,

На! І підношу долоню.
Грім, блискавиця і дим...
Коні... багнети... колони...
Хтось під ногами: — „Води!..“

IV

Людина людині — звір!
людина людину — коле.

Хи́жо злітає зір,
мов коршун над полем.

Назустріч атака...
— Дрижіть! —
В обличчя — залізо й порох —
більше не жить..
Ой, горе!

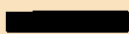
V

Вдарили постріли.
(Вигуки півнів).
Біг... спотикався... підводився... біг!
Серце не стукає. Кроки нерівні.
Поле безлюдне. Хуртовина. Сніг.
Як не впізнати, — хто друг, а хто —
ворог?..
Ранком:— „Ой, сину! В замети упав“
Мати одна, тільки вітер і ворон.
Труп окривавлений...
Бомба...
Ропа...

VI

Команда і — падаю ниць.
О, ні! Не забуду повік!
Задумливі стебла пшениць
у нашій крові.

Десь там задимились гаї.
А вітер степи колива...
Удар... на шинелі' моїй —
чиясь голова.

На площі шум.
На площі сохне крик.
Глухий одчай охриплої музики.
Туман долонею холодною укрив
бентежний натовп,
сонний
і великий.

Той батька впізнає,
той брата вже впізнав.
Один без черепа,
один лежить безногий...
Усіх одна приймає борозна,
на всіх одні чекають перелогі.

О, скільки днів пролинуло в ірій!
І тих слідів давно уже немає,
де перші полягли
на втоптаній
землі,

для днів майбутніх,
що зростають Маєм.

Тільки тепер я бачу, ідучи,
де степ лежить,
важкий неначе килим, —
як зголоднілий ворон прокричить
і падає на зорану могилу.

НЕЗАМОЖНИКИ

I

Коливаються білі тумани.

Осінь тихо

зіходить з могили.

Не біжать

мої коні булані,

потомились...

Немає вже сили.

Випина степ оголене черево,

повернувся, —

спить тихо й байдужо.

Третій день

шумить листя на дереві

і дощі

понад селами

тужать.

Вечоріло

надворі

Ніч поволі лягала додолу,
наче ніжна
осіння береза.
Все затихло,
завмерло навколо.
За селом
не рипіли колеса.

II

Мружить місяць заскалене око,
десь у небі літають комети.
В степу чуть голоси одинокі,
і гремлять голосні кулемети.
Над селом —
 мов розсипалась туча —
по хатах
 заніміла тривога.
Лише в бій вирушати рішуче, —
незаможним єдина дорога.
За село
всі ішли поодиноці.
За селом:
 — „Обирай атамана“...
Опустилися
чорні рушниці —
молодого обрали Івана.

Дощ січе,
заливає дорогу.
Ніч засипала очі їх тьмою.
Та байдуже...
на пана і бога
вирушають зі злістю німою.

Вже не мружиться місяця око,
не літають у небі комети.
У степу —
голоси одинокі,
і гремлять —
голосні кулемети.

Тільки північ.
Далеко ще ранок.
Вже так мало лишилося змоги.
Зрідка чути команду Івана
та людини
поранений стогін.

III

Мати ходить —
заснути не може —
до вікна,
тоді знов до ікони.
— Захисти...

захисти його...
боже!..
Я цього не забуду ніколи.

У кутку —
 павутиння і сутінь.
І так глухо
і порожньо в хаті...
Бій?..
Вночі?..
І не може збагнути
свого горя і розпачу мати.

Тоді тихо
іде до порогу, —
хтось постукав...
Ні, — мабуть, у скронях.
Виглядає...
Немає нікого.
Мабуть, дощ стугонить підвіконням.

Крикнув сумно й розпачливо ворон.
Вже у вікнах
світало помало.
Тільки ранок
 надійде не скоро: —
Три дні сонце
зовсім не здіймалось.

IV

У село —

офіцерські загони.

— Що це, сниться?

чи, може, омана?..

Бачить мати

блискучі погони.

Бачить мати

живого Івана.

Тільки ввесь

у крові

і у ранах.

— Сину мій,

та зайди хоч до двору.

Сину мій,

та зайди хоч до хати.

Ну, скажи бо, —

який тобі сором!—

Не впізнаєш?

Цеж я... твоя мати.

Ну скажіть ви...

Не можна і неньці.

(О, які розлютовані люди!)

Реготали на конях чеченці,

били матір

нестямно у груди.

Повели...
Все за ними йшла мати —
свого сина
німа охорона.
А повз неї:
салдати...
салдати...
салдати...
у червоних
і синіх погонах.

Більш нікого.
Не видно нікого.
Уже небо яснілося синє.
Всю дорогу молилась до бога
за спасіння
єдиного сина.

Край села,
біля хати старої—
(на обличчях —
ні капельки муки!) —
уже мертві лежали герої,
і у кожного
стиснуті руки.

Прийшла мати —
(надворі вже ранок) —

захистити єдиного сина.

І упала

**маленька сльозина
на порубане тіло Івана.**

Г А Р М О Н Ї

Д. Тасеві.

I

Снігом кружляє.
Вітер.
Зима.
Поле безлюдне —
нікого
нема.

Холодом жалить
щоки палкі.
В бій вирушають
більшовики.

В даль простяглася
завіяна путь.
Хлопці, зігнувшись,
ледве ідуть:

всі у знеможі —
(глибокий сніг) —

вже у дорозі
третю ніч.

Ранок, як птиця,
заб'ється крилом, —
хлопці спочинуть
заходять в село.

Вечір.
І знову:
у пільму, у вир,
веде за село
мовчазний
командир.

Ніч така довга, —
без кінця!
Вперед посилають
верхівця.

Може десь ворог
лють затаїв?
Мо' при дорозі
їх варта стоїть?

В полі лиш вітер,
тільки зима.
В полі нікого —
нікого нема...

II

Важко ступати, —
ледве ідуть;
вітер чубатий
заносить путь.

Мо' де чатують
останні кінці, —
та втоми не чують
голодні бійці.

То мертві звелися,
то тіні немов.
Так важко ступають
не чути розмов.

Лиш над степами
шум стеле тупий.
То сніг під ногами
холодний рипить.
Так глухо і страшно,
а ніч не мина...
Коротка команда,
і знов
тишина.

А вітер,
мов сука,

розбещена, зла.
У кожного мрія —
дійти до села.

Нехай на дорозі,
нехай на снігу!
Умерти — упасти
хвилину заснуть...

Над полем снігами
курить і пряде.
І ноги ступають
без волі людей.

Такі таємничі,
як тіні ченців, —
в село на світанку
ввіходять бійці.

III

У холодній хаті
над хлопчиком мати:
„Люлі, мій сину,
люлі — засни.
Батько вертає
десь із війни.
Я тебе сину
заколишу...“

IV

В Стьопа — нікого.
Стьопа сам.
Рушниця іржава,
іржавий тесак.

Ні батька, ні брата.
Про них і не чув.
Він трохи горбатий
і білий чуб.

Несе у поході
у грудях огонь.
Та ще
за плечима
старенька гармонь...

На вулиці — хлопці,
дівчата
і сміх.
Та веселіший
Стьопа всіх.

— Грай, Стьопа, грай!
Нехай бере.
Прийде пора —
помрем.

на білому снігу
лежить...
а ув очах —
жах.

V

Гаряча рушниця —
не втрима рука,
шалує завзяття
більшовика.

Над полем — шрапнелі
і крики, і гул.
В подертих шинелях
лежать у снігу.

А ворог шаліє,
іде, як туман...
В повстанців давно вже
патронів нема.

— У відступ!
— У відступ!..
Команди не чуть.

З обличчя струмочки
криваві течуть...
— Гей, Стьопо, дивись, —
не згуби голови, —
хоч гармонь догляди...

Одступають
ряди.
Одступають
ряди.

А ворог —
у наступ.
Команда: — „Огонь!..“
І Стьопа без крику
упав на гармонь.

На полі чужому,
як сон трави, —
Стьопа лежить
без голови.
Лежить,
а струмками
б'є кров, як огонь,
і заливає
розбиту гармонь...

VI

За роками
роки.
За днями —
дні...
Ніч — око глибоке.
Надворі сніг.

І батько сіда
на соломі хрупкій.
Звиса павутицням
німий супокій.

— „Колись то було...
Ех! Була то пора“...
І слухає батька
мала дітвора.

ВЕЛИКА МОГИЛА

(Пам'яті Сакко і Ванцетті).

В далекій країні, де сонця нема —
Від ночі до ночі — дощі і туман.
Замислене небо — ні краю, ні дна.
Над морем могила, самотня, одна.

Здіймаються птиці над нею щодня,
їх суму і крику не можуть обнять
ні гори, ні дим обважнілої тьми,
що вічно витає над краєм німим.

Як море підійме розтерзану грудь, —
вітри над могилою в сурми гудуть...
Я знов повертаюсь в минуле, у дим,
щоб час проклянуть, що мене породив.

Як хмари, як туча, як молодість та —
у прірву безодню зривались літа.
Пани заходились трудящих убить.
І от — збунтували, повстали раби.

Опівночі кинули: — „Хлопці, на бій!..“
Пішли... не вертались, вже й схід голубів,
і сонця залізного піняста тінь
над трупами руки звела золоті.

Кому то відомо, хто перший упав,
коли продзвеніла шаблюка тупа?
І кров заплескала з важкої груді
гарячими бризками в трави руді.

Була тоді осінь... Навіщо? Мовчу...
Все 'дно, мого крику в пустелі не чуть...
Лягла, щоб зогнити, його голова, —
десь діти по наймах і жінка — вдова.

Була північ.

Заснуло село.

Пронизав метеор його тугу.
Золотисте підводив крило
молодик над хатами і лугом.

Тихо-тихо,
ні сліз,
ні зідхань.

Скільки дум, а не можна сказати!
Тиша ночі залізна, глуха
увійшла до старенької хати...

— Ні, не треба!..
дітей не буди, —

скажи: батько пішов на роботу!..
Вийшов з двору, а місяць рудий
каламутив застигле болото.

Ти не плач, — може, знов повернись!
А вона: — Ой, покинув — покинув!..
Клен під вітром покірно зігнувсь...
Скорбна постать схилилась до тину.

Тихо-тихо,
ні сліз,
ні зідхань.

Чорні коси розчісує вітер.
В хаті тиша, залізна, глуха.
На соломі — обдурені діти.

Проклинаю, і ви прокляніть.
— О кати!

Дожидайте розплати!
Ну і як же не плакати мені?
Ну і як же мені не ридати!?

Укинули в яму. Під небом, як дим, —
то ворон кричить і кружляє над ним.
Лягла, щоб зогнити його голова,
а вдома десь діти і жінка вдова.

У злиднях і нужі зростають вони
За те, що їх батько в могилі зогнив.

Та дарма, що завжди на праці чужій —
за нього до помсти готують ножі.

А ось до могили несуть юнака,
Покраяла череп проклята рука.
Цей дівчину кинув, повстанцем пішов, —
заніс у могилу шалену любов.

Велика могила, як сон, як туман,
Чому біля тебе нікого нема?
Один тільки вітер і трави шумлять
та зрідка долине гудок корабля.

Удосвіта рано рушає у путь,
де кутає межі світанкова муть.
— А, може, вертається?.. Може, іде?..
Нікого у полі, — лиш вітер гуде.

Місяць над калиною,
ніби голубий.
Стала над долиною:
— Що мені робить?!

...Ні вітрів, ні гомону.
Їхав на коні.
Зорі білі промені
кидали до ніг.

— О, моя, заручена!
Тільки не забудь!..

Голову засмучену
кинула на груди.

І полинув птицею
сколихнувся лан.
А понад пшеницею —
пилу океан...

І ногами босими
Ходить на степу.
Плачуть очі росами —
дума, що забув.

До ями вкидають цього юнака.
Покраяла череп проклята рука.
А дівчина ждала: — Забув... не іде... —
І в найми пішла до лукавих людей.

Порубаним кинули ще не 'дного:
Той батька десь дома покинув свого,
той матір стару, що нездужа ходить —
вмирає під тином без хліба й води.

До ями порубаних кинули тих,
у кого ні сестер нема, ні братів,
людей, що свій труд продавали за хліб,
хто серцем про злидні одвічно болів.

Ніхто їх не ждав. Отакі то діла —
землею засипали в ямі тіла.

Затьмарилось сонце, пішло і нема.
Велику могилу окутав туман.

Здіймаються птиці над нею щодня.
Їх суму і крику не можуть обнять
ні гори, ні дим обважнілої тьми,
що вічно витає над краєм німим.

Прийшла моя осінь, і листя в гаю
укрили-засипали тугу мою.

— Ну, що ж? Хай не першим, — двадцятим
умру,
але за свободу, за пісню і труд!

СХІД СОНЦЯ

СХІД СОНЦЯ

Промчали дні, неначе коні,
десь у глибоку, синю даль.
На рейках тіні од вагонів
заколювались, як вода.

І крізь туман я бачу: роки
з могили давньої встають.
Так важко виснажені кроки
лягають в сонному гаю.

Вони ідуть, а лист поволі
під ноги мертвий опада.
Важкий туман розлігся долі,—
вечірню сутінь допряда.

Надходить ніч.
Пройшли трамваї.
Шумлять дерева за вікном.
Це п'яна осінь допиває
садів зажурених вино.

Спокійно так...
— Далекі роки!
Бої...
і розстріли... і кров...
Знесли вас днів моїх потоки,
де в скелях піниться Дніпро!

Де стогнуть хвилі на порогах,—
чайки розпачливо кричать...
— Ну і чого така тривога,
ну і чого така печаль?..

Стою, дивлюсь:
Пройшли трамваї...
Шумлять дерева за вікном.
Це п'яна осінь допиває
садів зажурених вино.

Надходить ранок.
Десь на камінь
лягає сутінь, умира...

Сипнуло раптом пелюстками —
це сонце — птиця з-за Дніпра.

*

Уже весна
і тане сніг.
Замисливсь сад мій у чеканні.

Минають дні зими останні —
надходять

теплі
і ясні,

такі прозорі, як блакить,
такі безмежні, як простори, —
тільки біжать у синє море, —
не перейнять їх,
не схопить,
не пригорнути до грудей...

— Нехай...

Нехай би були вічно, —
без них

вся наша радість
ніччю,
як тим болотом,
пробреде...

...Уже весна.

Пройшла зима
і сонце вгору —

птаха кличе...

Я заглядаю ув обличчя, —
ні, втоми в кожному нема,
ні 'дної краплі...

Як дитя,
людина — тиха і наївна.

...Струмком розтягнутим
і рівним
над містом

журавлі

летять.

Це знов весна іде у плинь,
і я —

радіти хочу першим,—
бо ще мене
сніги не стерли,—
бо ще вітри
не замели.

Ще вийду я в ранкову синь,
як зійде сонце непомітно...
— Прийми!..

Прийми мене привітно,—
я — твій (о, сонце!) менший син!

■

Коли погаснуть лихтарі
і ляже синь важка у горах,—
знов шум потужний у горі
камінний осипає город.

Стоїть важкий, холодний парк,
авто розпачливо десь виє.
Підвів чоло до білих хмар
бентежний і могутній Київ.

Холодних рос біжать струмки.
На гори сонце, мов на ганок...
Ідуть на клич робітники.
— Ах, здрастуй, день!
— Ах, здрастуй, ранок!..

Жагуча радість
і весна,
і міць,
і соняшна потуга!

Злітають дні,
як гори в снах,
із голубого виднокругу.

Встеляють наш безмежний шлях,
де йдуть вітри,
мов коні — птиці,
І тільки чути на полях —
сум ласки трав
і дзвони криці.

РАНОК

I

Ось сходить сонце...
На паркані
зчинили галас горобці
І шелестять,
як папірці,
ув інеї віття каштанів.

Рибалок гомін
над рікою
у синю безвість потонув.
Так дужо землю стрепенув
цей ранок теплою рукою.

І місто сонне підвелося.
І знову рух...
Земля горить!
Виходить сонце з-за гори
і чеше бронзове волосся.

Озолотило дахи й вежі —
розсипало пшениці сніг.
У переливах тоне сніг,
а над лісами —
як пожежа.

Ах, як мовчать, —
нема терпіння!
Цей ранок — перший прояв
дня,
цей ранок — молодість моя,
безмежна гордість
і горіння.

Нап'юсь відваги я такої, —
доволі вже напився мук.
Устану — небо підійму
і землю розколю надвоє!

■

РАНОК

II

Дзвенить трамвай
і будить спокій...
Це знову тиша—
(пролетів...)
на тротуарах,—
тихі кроки.

На працю йдуть пролетарі,
на крик гудків
у шум заводів,
в степи
на росяні поля.
Уже і ранок.

Ген на сході
горить натовлена земля.

Січуть похиле небо вістря
там за малим моїм вікном.

Так пити хочеться повітря,
як миле сонце...

Ось воно

звелось —

могутнє і велике.

Його я випив би цілком,—
бо знаю добре, що каліки
його не бачать з катакомб,

з печер холодних і суворих,
з-за мурів чорних кам'яниць.

А сонце мчить,

іде угору

і землю стомлену п'янить.

Виходьте всі загоїть рани.

Ідіть усі, де путь веде,

щоб полюбить цей милий ранок
і оспівать гарячий день.

Упийтесь працею, могутні,
прислухайтесь:

грізний клич,

як із туману,

як в імлі,—

то кличуть нас

віки

майбутні.

Дніпр
зашумів,
заплескав...

Сонце!
То сонце додолу!
Ніжно чуби опуска
жита росистого колос.

II

Лине, хлюпоче Дніпро.
Мріє над селами гук.
Розум, і серце, і кров
кинув до рук.

Батькові... братові...
Всім!
Викинув бурею гнів:
— Дикі поля оросіть
радістю днів!

Прапор, здобутий в боях,
міцно тримайте вгорі.
Буде Україна моя
маком горіть.

Може і важко іти,
може й несила кому.
Знайте,
що голос мети —
в сяйві комун!

Став я
дивлюсь
і мовчу.

День в далині догорів.
Бистрії води течуть
десь до морів.

Вечір,
і місяць ячить
в небі, червоний, мов кров.
Роги холодні спустив
в синє Дніпро.

III

Змовкає шелест хвиль ріки.
Іде тьма ночі з каламуті.
О, друзі, друзі!
Я такий,
як тінь, розгублений,
забутий.

У грудях ледь тепліє кров
і туга серце моє точить.
Де виснуть гори над Дніпром —
іду, як присмерк, опівночі.

Німіють скелі кам'яні.
Змовкають вулиці тривожні.
І погляд місяця сп'янів,

як небо,
синій
і порожній.

Все б передумать,
все б забуть
в цій тиші мертвій і глибокій.
Та тільки й тут —
рушає в путь
голодний птах
і будить спокій.

РАДІСТЬ

Звір у мені притаївсь на хвилину одну,
і підвелася

у серці моєму
людина.

Двері кімнати

я спішно
прийшов,
одімкнув,—

наче од батька

втікає пестлива дитина.

Вийшов на вулицю

гнуть тротуар, наче лід,
сонце і тіні хисткі
мовчазних перехожих.

Хочеться з кожним,

як з другом забутим, шалить,
глянуть в обличчя,—
та посмішки стримать не можу...

Хижими птицями
мчать мільйони бажань,
тисячі слів
простяглися уряд чередою.
Вулиця рідною стала —
дарма, що чужа, —
тільки проходив,
щоразу здавалась рудою.

Слухайте!
Радість у мене!
Мій бажаний гість!!!
З ким поділити? —
я повний,
до вінець, до краю!
З шапкою, бачу, на розі сидить гармоніст, —
може, здається —
однині він жить починає.

Хочу прийти
і, як милу, обняти його:
— „Годі сумної!
Послухай, як бавляться діти.
О, як далеко вони 'д голосіння твого!..
Годі про сум!
Научи своє серце
радіти...“

ЗАХІД

Нарід,
у неволі,
у нужі,
та в ваших палацах —
спокійно.

Здіймаєте птицями війни,
і знову я серцем недужий.

І знову якісь перебої...
Та годі!
Доволі вже вити!
Народе,
обдертий,
убитий,—
будуй барикади,
до бою!

До волі простує дорога,
лиш голос,
лиш руку підняти.

Щоб волю закуту одняти,
вставайте

на пана,
на бога.

Хай кров розіллється, як води,
хай степ заховують могили.

Та ваша
закована сила
спорудить країну свободи!

Горнулися років колеса,
дні мчали

голодні
і сині.

Поляки —
оточують Київ...

Французи —
катують Одесу.

І ми —
підвелися, як туча.

Свій стяг
боронили зубами.

Котили
полки
за полками

на бій
огневий і рішучий...
Ну, що ж?

Ну приходьте іще раз
посипати трупів намети.
Ми вірим,
 що наші багнети
розтрощать гнійну ненажеру.
Бо бачу:
 обдерті,
 голодні
стоять: —
 на обличчі — покора.
Та владно підіймуть угору
заковані руки й сьогодні.
Стоять,
обернувшись до сходу,
де велетень-сонце зіходить...
— Привіт!
Зустрічайте, народи,
розстріляну вашу свободу!

ЗА ВОДАМИ ДНІСТРА

Село й сьогодні сіре, як учора.
Село й сьогодні встало до зорі.
Здіймають важко руки до собора,
кладуть прокльони на його поріг.

Нема рятунку.
Тишина довкола.
Тягар і пута на його плечі.
У кожній хаті розпростерся голод,
у кожній хаті зойки і плачі.

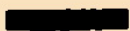
Моя Україно!
Край мого народа!
Чому між нами грані хтось провів?
Там за Дністром розстріляна свобода
лежить, роздягнена,
в сльозах
і у крові.

Я знаю.

Так!

Мій голос не долине,
не упаде на змучених ланах.

Ой, скоро-скоро в горах і в долинах
покотить радість травами весна.

У небі десь замислені Карпати,
тумани їх окутують німі...
Там сина розстріляли у тюрмі,
там паничі

закатували

матір.

Такі думки пливуть щодня,
як хмари,
і м'язи гнівом сповнюються враз.
За те знущання,
тисячі образ,—
чому не встать?
не вдарить?..

ЛИСТ

Посвята

Мій край горів огнями Революцій.

Лилася кров,

як чорних рік вода.

Вставала

й корчилась,

як ранена,

у муці

моя республіка

свободи і труда.

Неначе шторм...

Як збунтувало море!

Народи йшли...

Народи всіх країв.

Щоб вигнать вас,

звичайних шахраїв,

облуду знять

з очей

далекозорих.

Мій гнів до тих, що вигадали гру...
До тих розбійників...

(Та я сказати не можу!..)

що на дорозі залишають труп
і йдуть у ліс...

і ждуть на перехожих...

Втекли і ви. Тепер в Галичині.

За неї страшно...

боязко мені.

Втекли і ви...

Тепер я чую знов,

як б'ється крик

і лється в ріки кров.

I

Лягає осінь...

Листя долі

шумить в порожньому саду.

Мов за покійником, гудуть

в степу осипані тополі.

У небі ходить місяць талий,

і журавлів дзвінкі ключі

сипнули сум свій уночі

над селами, як пролітали.

У серці б'є якась тривога.

Це — мабуть, осінь.

летить продовжувати путь.
І птиці в мрійному степу
заллються голосистим хором.

Не видно меж —
лягли у трави,
де пахнуть медом будяки,
де колисалися заграви
і мертві падали дядьки
за крихотку малу свободи,
за 'дну пилиночку землі.
Безперестану знову родить
политий кров'ю переліг.

Нам незабутній рік двадцятий,
як ви топтали в нас поля,
за бунт — палили сірі хати,
шаблями різали селян.

Тепер конає від ударів
розіп'ята Галичина,
де ви втекли в ряди жандармів
служить недобиткам-панам.

І опадають сиві годи,
як лист осінній у гаях.
— О, мій розіп'ятий народі!
Німа Галичино моя!

Покраяна,
віками вбита.

— О, ні!
Цього я не втаю!..
Щодня торгують, продають
і сіють кості, наче жито.

Із краю в край,
безперестану
твою толочать ярину,
і дим густий,
немов тумани,
вітри над селами женуть.

Смертельний дим...

Це — жах законів

життя,
німої боротьби,—
прийти
і сплячого убить,
і випить кров
з розваленої скроні.
— Це — жах законів!

Приймають всі таку покуту —
Нащо, нащо?

О, ви...

скажіть!..

Тріпоче доля на ножі,
і на руках
залізні
пута.

Іх ви народів наділи,
коли всі спали уночі...
Ні, ні!
Не смієте!
Мовчіть!
Годуєтеся людським тілом.

Соромтесь...
схаменіться, кате —
ще й досі крики із полів.
Криваві смуги шомполів
не заросли на грудях брата.

В більшовика,
що в обороні
стояв осипаний огнем —
злетів розпечений багнет
з пухкої вашої долоні.

І похилилась його постать.
Я не забув тії пори...
Шалене серце,
 бийсь!
 гори!
і клич ображених до помсти!

За труд,
Червону Україну,
де блиск скривавлених маків.

За волю всіх трудівників,
як дух, незламну і камінну!

Вночі земля тремтить в просторі,
червона цяточка на ній.

О, як це радісно мені —
народа серце пнеться д'горі!

В йому витає дух свободи,
відваги,

сили

і труда.

А ви збираєтесь продати
за копійки у дні негоди,

щоб знов покірними рабами
ламати скелі кам'яні.

Свободу підведем горбами,
та не покоримося, — ні!

Як не забудемо ніколи
голодних крики і плачі,
як ви виводили у поле
людей розстрілювать вночі.

І це — любов до свого краю?

Мовчіть, —

це крадені слова!..

Спокійно свічка догорає,
уже димиться в головах.

Яка, яка гірка омана!
Ви полюбили ситий хліб.
Ви полюбили — бути паном
на цій розтерзаній землі.

Переступили сотні трупів,
вони ж —

як жито золоте.

І в кожній латаній халупі
вдову лишили і дітей.

Нехай ростуть

і квітнуть

діти. —

Щастя убивців не забудь!..

Ой, скоро - скоро грізний вітер
засипле зорями їх путь.

III

І вас, — кривавого месію, —
за кров невинну проклянуть.
Бо вже на панському лану
тепер мій батько жито сіє.

Кінь з бороною тихо бродить,
щороку тягне кістяка,
ламає борону рука,
що домагалася свободи.

Чиї діла?
О, ви байдужі!
Прийти,
накинути ярмо
і жити пишно,
 без турбот, —
нехай народ в неволі тужить,
окроплює нерідне поле,
угноює чужі лани!..
— Свободи вам не полонить,
не вбить України ніколи!
Бо дух борні
 струмить
 із крові.

Усі!
Ми всі вже бунтарі!
І в революції згорить
бунтар із радістю готовий.

IV

Один вночі, буває, сяду
коло маленького вікна.
Кружляє місяць понад садом,
тополю рогом розтина.
Коня підкова гулко стука,
як вітра подув на межі...
А я благаю:
 — допоможіть! —

мені так важко!..
мука!..

За мій народ, віками битий,
розсипаний, як світ зорі,
так вийти хочеться на ріг
холодних вулиць —
і завити.

Всім запізнілим перехожим
в північній тиші голубій
я хочу розказать про біль, —
нехай поділять,
допоможуть.

Бо ще не порвані кордони,
ще не розвіявся туман.
В сльозах народ за ними тоне;
як привид, —

голод

і тюрма.

Чому це скривджені народи
не встали досі? —

Не ідуть?

Нехай життям, —

але здобуть

хоч крихотку малу

свободи?!..

Мою Червону Україну

і бунтівливий її люд

любов'ю матері люблю, —
їх не забуду
й не покину
у цій путі
 тихій, далекій,
де замітаються сліди, —
аж доки мертвий
 і блідий
впаду, як стихне серця клекіт.

І все стоятиму на чаті
незламним —
все таким, як був.
Нераз ще в північ голубу
я буду плакати і кричати.

Сльозами
 висипати,
 вилить
я хочу серця мого сум.
І біль народа донесу
аж до холодної могили.

Я бачу:
 стоїте в сльозах...
Ваш крик витає наді мною.
Та не вернуся я назад,
не колихнуся перед боем.

Рабом ніколи я не стану
в ім'я німого бунтаря,
бо вірю:
 світова зоря
над нами тліть не перестане!

З М І С Т

Ш т о р м

Шторм . . .	5
Ні вітру, ні бурі .	9
Лист з України	11
Море	16
В долинах так темно .	19
Гавань . . .	20
В гавані тихо (<i>Л. М-ру</i>)	22

Т р у д

В змаганні кранами	27
Жінці	29
Над Харковом	32
Труд	34
Життя	38
Тепло пада на вулиці сніг (<i>В. Корякові</i>)	41
В роковини	43
Зелений став і верби золоті (<i>С. Щупакові</i>)	45
Софіївка .	47
У надвечірній, тихий час .	50
Степ	52
Залізний степ окутує туманом	53
Погасне лампа — розчиню вікно	54

З е м л я

Лягавш, чи встаєш . . .	59
За вікном спить окутаний город	60

Ти знов прийшла .	61
Катастрофа	62
Юродивий .	66
Повернулась земля	69
Брати	72
Місто прокинулось (Сестрі Олесі) .	79
Минули станцію (Н. М.)	82
Суд	84
Не звисайте, гори	87
Місто на розі лихтарить	88
За вікном шумлять дроти	90
Спогад	91
Хуртовина .	95

К р о в

Хто як, — а я люблю вже старість	103
Картина перша	105
друга	109
третя	113
четверта	115
п'ята	121
шоста .	125
сьома .	129

В і й н а

Галичині .	135
Війна	138
На площі шум .	142
Незаможники .	144
Гармонь (Д. Тасеві)	152
Велика могила (пам'яті Сакко і Ван- цетті)	162

С х і д с о н ц я

Схід сонця	171
Коли погаснуть лихтарі .	175

Ранок (Ось сходить сонце)	177
Ранок (Дзвенить трамвай)	179
Над Дніпром	181
Радість	185
Захід . . .	187
За водами Дністра . . .	190
У небі десь замислені Карпати	192
Лист	193

A 711834-1

